

Oplandslægen fortæller

Da modstandsmanden, politimester Simony den 8. februar 1944 måtte bringe den sårede sabotør, Jens Jørgensen fra Varde under lægebehandling, gik han ikke forgæves til læge Bendt Øllgaard i Ølgod. For „oplandslægen“ skulle denne håndsækning til en landsmand blive begyndelsen til et engagement i modstandskampen, som stillede ham overfor større og mere risikable udfordringer.

Som mange af frihedskampens aktive faldt det læge Øllgaard svært at tale om disse oplevelser bagefter; de ofte oprivende begivenheder måtte fortrænges for at magte den hverdag, der fulgte.

Så meget mere taknemmelige er vi da over, at Bendt Øllgaard endelig indvilligede i at fortælle om den del af sabotagen, han var engageret i. Hans beretning, som vi her gengiver efter en båndoptagelse, føjer endnu et vigtigt kapitel til modstandskampens saga, – ja et autentisk og uvurderligt bidrag til kortlægningen også af et dramatisk stykke vestjysk historie.

Bendt Øllgaard fortæller:

Min baggrund er et grundtvigsk præstehjem, hvor min far var meget interesseret i Sønderjylland også. Han sendte mig på højskole i Rønshoved hos Aage Møller, som jo var særdeles sydslesvigsinteresseret.

Modstandsbevægelsen på Fyn havde mødested i mit hjem, og min farbror var medlem af frihedsrådet. Jeg har egentlig haft meget svært ved at tale om alt det her og fortrængt det med vilje og aldrig talt med nogen om oplevelserne, fordi der var en enkelt stærk oplevelse med en, der skreg en nat igennem og døde, mens jeg var fængslet. Og selvom far og mor trængte meget på for at noget at vide om alt det, jeg havde været med i, har jeg kun talt med min farbror om det et par timer engang, fordi han gerne ville vide, hvordan det rent praktisk gik med

en sådan jernbanesabotage i den lille stil; han havde ikke oplevet noget af det selv direkte i marken, og det ville han gerne have noget at vide om.

De første år af besættelsen havde jeg ikke spor med noget at gøre – lidt viderelevering af blade ud til venner og bekendte og sådan noget, – men den 8. februar 1944 kom politimester Simony ind ad døren sammen med en mand, og han ville gerne tale med os, om vi kunne hjælpe dem, fordi de havde en sabotør, som var såret, og som de ikke kunne få anbragt i et hjem. Og vi havde en meget intens samtale i en halv eller halvanden time, det kan jeg ikke huske, og så kørte han igen i sin fine uniform. Da var klokken 8 og klokken 11-12 stykker, ringede det på døren, og så kom autoforhandler Søndergård Pedersen, og afleverede en sabotør, som hed Jens Jørgensen og var fra stålværket i Varde. Han fik noget at spise, og jeg kiggede på et sår han havde. Han var blevet skudt, da han løb væk fra tyskerne i Aabenraa og var blevet ramt af en maskinpistol i ryggen, og det var een af de svage maskinpistolkugler, så den havde fulgt ribbenet under huden hele vejen rundt og sad som en knop foran på brystet. Han havde været under flugt i en lille uges tid, og det var ikke noget, der behøvede operation nu, så han skulle bare i seng; han var meget udkørt psykisk også, så han blev altså puttet i seng.

Næste formiddag gik jeg på sygebesøg og blev ringet hjem, – og der stod Gestapo, – og så kørte vi afsted, først ud på det gamle sygehus på Østervold i Varde, hvor de efterhånden samlede sammen af vardeboerne i stor stil – 24 styk?; jeg kendte jo en hel del af dem, – og derfra blev vi kørt til Esbjerg, hvor vi blev sat ind på hotellet dernede i nogle nyoprettede celler, der var lavet inde i en sal. Der sad vi i ca. 8 dage – knap nok 6 dage var det vist, og så var der noget med – har jeg hørt – at tyskerne troede, der ville blive lavet en befrielsesaktion mod os, derfor blev vi kørt i „Prærievogne“ – åbne vogne – til Vestre Fængsel. Det frøs 10-15 grader, og der var meget sne; det gik ikke særligt hurtigt; vi brugte hele dagen til det, og vi kunne ikke komme ud og tisse på vejen, selvom der var nogen, der bad om det. Og derfor kunne man efterhånden se, der løb sådan gule striber hen langs bunden af vognen. Da vi kom til Storebælt, så kom der en 2-3 andre lastbiler; den ene fra Aabenraa kunne vi regne ud, for der var een af mine kammerater med, som var dommerfuldmægtig dernede, højesteretssagfører Bondo Svanes lillebror. Så kom vi ind i Vestre Fængsel, og der sad jeg indtil 8. april, – altså i 2 måneder. Jeg blev forhørt nogle gange – også i Esbjerg forøvrigt, og så blev jeg forhørt derinde, men der blev ikke gjort ret

meget ud af det; – jeg fik lov at skrive – vi fik alle lov til at skrive et brev om ugen derinde; – det første skrev jeg til Grethe – min kone, og fortalte, hvordan jeg havde det. Men alle de næste skrev jeg til generallægen for de tyske tropper og sagde, at jeg syntes, at han skulle slippe mig fri hurtigst muligt, fordi det var en hel misforståelse, de havde gjort ved at fængsle mig, – jeg havde hjulpet en såret mand, der kom til min dør om natten; det ville enhver ordentlig tysk læge af dem jeg havde kendt, også have gjort, og forøvrigt ville jeg henvise til, at den tyske værnemagt havde takket mig for min store indsats for de sårede soldater, som vi havde på sygehuset i Aalborg. Det kom frem på den måde, at overlæge Møller, der var deroppe ikke ville snakke med de tyskere, så der blev holdt appel i gården på sygehuset, da vi havde haft tyskerne i 2 måneder, og han sagde: „Øllgaard, du er den yngste, du kan gå derned og tage imod appellen for altså at smide skidt på tyskerne“. Og det gjorde jeg så, men altså han takkede mig, og derfor kunne jeg sige det og skrive ind til Gestapo hver uge, at generallæge von Waldmann ville blive meget vred, og om han ikke godt hurtigst muligt ville få mig ud. Forøvrigt var jeg den 9. april om morgenen kl. 8, da der kom en tysk patrulje ind på sygehuset i Aalborg, også den yngste. De forlangte en læge ud på flyvepladsen, for de havde ikke fået nogen sygebehandling arrangeret derude, og de brugte flyvepladsen til at bombardere i Oslo fjord, – kom tilbage og tankede op, og så sagde overlægen: „Øllgaard, det er dig, du er den yngste, vi kan ikke undvære de andre, hvis der skulle ske noget“. Og så fik jeg lov til at få nogle gamle instrumenter og lignende og gik derud – og det var jo fint af ham straks fra første øjeblik at vise denne holdning. „Og de må ikke sende til fotografering, for vi ved ikke, hvor mange film vi kan få.“ – Så da jeg derude fik nogen af de sårede flyvere ned fra Oslo med ganske små ting; – bare et brækket håndled og sådan noget, sendte jeg dem til røgtenfotografering i Kiel, hvor de hørte hjemme, så vi ikke skulle bruge af vores! – Det var det.

Pludselig en morgen i Vestre Fængsel blev der banket på døren og sagt, at jeg skulle pakke mine sager, – og det gjorde jeg så og kom ned og blev kørt i en lille tysk bil sammen med kammerherre Vind fra Sanderupgaard, som også havde været indsat. Og vi blev kørt ind på Rådhuspladsen; der sagde de: „Stig så ud, nu er I blevet fri.“ Og vi havde jo nok hørt om noget – så vi steg jo ud, men holdt ansigtet fæstet på bilen og gik baglæns derfra, for vi skulle ikke skydes under flugtforsøg i alt fald! – Men vi slap fri, og vi kom hjem, og alt var i orden.

Det var altså den 8. april. Og så skete der ikke noget før hen i juni måned, da pludselig en dag det ringede på, og så stod der en kriminal-

Læge Øllgaards venteværelse i Ølgod natten 4. maj 1945 kl. 23. Personerne: Stående fra venstre: Stig Thøgersen, København, svigersøn af grosserer Børge Hansen, Skive, overbetjent Anders Larsen, Ølgod, nu Nørresundby, uddeler Nicolai Riis, Lindbjerg, landoverbetjent Herman Gammelgaard, Ølgod, nu Sdr. Omme, kæmner H. J. Rohde, byleder i Ølgod (død), kørelærer Kurt Florin, Ølgod, nu Borris, læge Bendt Øllgaard, Ølgod, nu Varde, pens. landoverbetjent V. Andersen, Ølgod, gårdejer Vagn Emil Nielsen, Agersnap, arbejdsmand Peter Ravn Andersen, Ølgod (nu ukendt adresse). Siddende fra venstre: Australisk flyversergent, navn ukendt, fra en gård i Strellev, efter nedstyrtning med bombemaskine i Vostrup-Skavenhus, fru læge Grethe Øllgaard, Ølgod, nu Varde, grosserer Børge Hansen, Skive, leder af sektion X, region 2, kaldet „Ingeniør Buhl” eller „Buller”, canadisk flyversergent, navn ukendt, fra en gård i Strellev, efter nedstyrtning med bombemaskine i Vostrup-Skavenhus.

rat, der havde forhørt mig i Esbjerg, udenfor og så forbavset på mig og siger: „Er De her?“. „Ja“, siger jeg så, „hvorfor skulle jeg ikke være det? – Uskyldige mennesker bliver ikke fængslet, heller ikke i Tyskland!“ – Nå! han ville så vide navnet på en mand og hvor han boede; det vidste jeg altså godt; – han boede nemlig over i Bjerggade, men jeg ville ikke ha’, at han skulle vises direkte derover, for manden skulle nå at løbe,

så jeg cyklede over til hans far og sagde, at han skulle skynde sig at gå op i Nørre Allé, hvor han boede, og sige til ham, Gestapo var der. Men han var desværre gået, – så han blev taget, men der skete ikke noget med ham. Når jeg nu skal sige det sådan rent personligt, så er det den modigste beslutning, jeg har gjort nogensinde; – dette at advare ham, fordi jeg kunne jo risikere at blive taget med omgående.

På det tidspunkt var der ikke kommet nogen forbindelse med modstandsbevægelsen, men i begyndelsen af juni, tror jeg det var, kom der en, jeg tror, det var Lütken han hed; men han sagde selvfølgelig ikke, hvad han hed, men det har jeg fundet ud af senere; Lütken fra Esbjerg og spurgte, om jeg ikke kunne prøve at tænke at starte lidt deroppe, og det ville han så høre mere om – men det ville jeg godt, sagde jeg. Det begyndte med, at jeg fik et demonstrationssæt i form af en maskinpistol og noget sprængstof i en kasse, og så kom der en, der instruerede mig i det, og det var, mener jeg, en politibetjent fra Skjern. – Ole var hans dæknavn, og han blev senere politibetjent i Esbjerg. Han kom og instruerede mig i det der; først mig og senere brugsuddeler Riis fra Lindbjerg og mejeribestyrer Thomas Jensen og en gårdmand, der hed Chr. Forsum.

Så går jeg videre. Det blev til, at kommunebogholder Rohde, som var et geni, politibetjent Viggo Andersen og jeg dannede byledelse, det skulle vi altså gøre. Der blev også lavet een fra Lindbjerg, og så var der een i Sdr. Omme, i Hoven – i Strellev, i Lyhne og i Tistrup, og vistnok også 4 forskellige i Ølgod, tror jeg nok.

Det var hen i oktober - november 44 – vi lavede en byledelse, hvor Rohde var leder, og hvor politibetjent Andersen tog sig af mandskabet og våbnene, og jeg tog mig af sabotagen. Vi havde møder – for vi boede i en trekant, så vi kunne se hinandens huse, og når vi kaldte de andre til møde, så hængte vi et hvidt håndklæde ud af vinduet i badeværelset på 1. sal, så det kunne vi nemt se – og man gik så igennem min have for at kunne snakke sammen.

Sidst i marts kom Gestapo engang om natten kørende til Strellev, og der spurgte de en mand om, hvor dr. Andreasen boede – manden ringede straks til dr. Andreasen og sagde, at Gestapo var på vej, og efter han var sprunget på bilen og forsvundet, ringede hans kone til mig: „Pas på, de kommer!“ Og jeg sprang ud og havde det ene ben i bukserne, da det ringede på døren, og tænkte: „Så for pokker, så er det sket“. Men det var det ikke, for det var den modige dr. Andreasen, der lige skulle ind og advare mig først. De kom heller ikke til mig, for det var ham, de ville til dengang; han var „Ringens“ repræsentant i Ølgod, men det vidste jeg jo ikke.

Derefter ville vi ikke bo hjemme mere; så boede vi hende på posthuset på 2. sal om natten, og vi havde vores unge pige Hanne Grethe Vedsted Hansen (datter af Kathrine Vedsted Hansen – Ølgod ungdomsskole) til at passe vore 2 børn. Det var modigt gjort af en 15-årig pige, – og vi skulle jo også have det sådan, at hun kunne kalde os, hvis vi skulle ud i praksis, så jeg havde et nøgleknippe – altså noget, der kunne rasle, i en sort sytråd hængende ned oppefra, så kunne hun gå hen og trække i den, – så kunne vi komme ned.

Ostegrosserer Børge Hansen fra Skive, hvis sektion gik fra lige syd for Ringkøbing til nord for Varde, – Sig hørte til Varde, og så ind til Sdr. Omme, Grindsted og helt op til Brande; kom tit hos os, han hed „Buller“, og jeg havde en lillebitte lav motorcykel NSU med et højt bagsæde på; og der kørte jeg ham til møder rundt omkring, og han var 1.97 høj og efterlyst af Gestapo, og der sad lille jeg hende foran, og så sad det her bjerg bagpå, mens vi kørte rundt og fik ordnet sagerne!

En anden gang hen i marts eller april, da vi skulle have møde, hvor alle bylederne fra Skjern, Nr. Nebel, Tistrup, Sdr. Omme skulle komme, Buller boede den nat på afholdshotellet. Da fik vi advarsel om, at Gestapo var kommet til Ølgod, og vi fik lynhurtigt hentet ham på hotellet, og Gestapo kom også umiddelbart efter og spurgte, om han havde været der. Så lagde vi mødet ned på ungdomsskolen, og det gik godt. Et af vore sidste byledermøder ca. den 1. maj måtte også flyttes; – det blev ud til Salomon Frifelt, og da troede vi ærlig talt, at det hele var i fuld opløsning, så vi telefonerede rundt omkring, hvor vi skulle og fik besked osv., men det var temmelig tidlig, – heldigvis var der ingen, der havde hørt eller opdaget noget.

Våbnene, som vi modtog, blev meldt til mig, fordi jeg havde telefon, og der blev så meldt, at der kom enten en fox eller en lion – fox, det var sprængstof og lion, det var våben; vi har en halv ræv eller en halv løve, en halv fox og en halv lion, og der blev altså ringet, og vi havde aftalt et sted, hvor vi mødte dem. Jeg havde min lille motorcykel og kørte ud til Hoven og stillede den bag ved en brændestak i skoven, så kom der én kørende med en lastbil og vi kørte ind til Ølgod kommuneplantage, hvor vi læssede alt det tunge materiale af – vi to – indimellem nogle grantræer, og derpå kørte jeg en anden vej tilbage til Hoven med ham. Han vidste, at jeg hed Øllgaard, for han havde ringet til mig, sagde han, og spurgte så om jeg var i familie med Morten Øllgaard.

„Ja, det er jeg da.“

„Han er nemlig i min gruppe“, fortalte han.

Det var min fætter, biskoppens søn, han fik en hilsen med.

Forøvrigt, da de meldte den fox og lion havde vi gæster; – vores vidunderlige provstepar Møller Andersens, som var oppe at drikke aftenkaffe med os; de ringede – klokken var halv syv, og jeg talte i telefon med dem, og sagde, at det skulle jeg nok.

„Jeg skal nok komme“.

„Hvad var det?“, spurgte Møller Andersen.

„Det var en fødsel!“

„Skal du så afsted?“

„Nej, det skal jeg ikke, jordemoderen sagde, at det kunne godt vente, så nu drikker vi vores kaffe.“

De syntes nok bagefter, at det lød lidt mærkeligt.

Jeg tror nok, at vi efterhånden fik det sådan, at vi fik 3 lastbiler fulde af våben i det hele. Politibetjent Andersen overtog våbnene og lavede en enorm indsats. – Han var pertentlig og omhyggelig, og hver eneste ting var skrevet op, og det var netop det, vi ikke måtte, men det ltede os jo utroligt, da vi i løbet af et par timer skulle af med det hele til alle de grupper rundt omkring, som kom og hentede dem, men det var ikke så lige til en sag. Det var jo klart, at der skulle mange våben til, for det var jo et stort distrikt vi havde.

Sabotagen blev foretaget af politibetjent Viggo Andersen og mig. Ved den sidste sabotage var bankassistent Kaj Vesterby med. Første gang sprængte vi nogle tunger og sporskifter inde på stationen i Ølgod, og senere ude på jernbanelinien på vejen til Gårde. 4 x 4 stykker og 3 telefonpæle på linien, der gik ud til lejren i Strellev, hvor der var en radarstation.

En anden gang, det var den nat, hvor der blev lavet flest sabotager i det hele taget, sprængte vi 17 steder nord for Ølgod, og så cyklede man hjem og lå og ventede, for de var jo sat til en halv eller en hel time, det kan jeg ikke huske, og så BANG! – Så varede det lidt længere, fordi det var så koldt den nat, men så kom de altså, da der manglede 2, mente vi, kunne jeg ikke forstå det, men det gjorde der altså. Det var bane-stationen i Skjern, der skulle reparere dem, og de kom jo derned straks om morgenen; de havde hørt, hvad der var sket og de kom farende, og så sprang den sidste heldigvis lige før de var i nærheden, – de var ikke kommet derhen endnu. De behøvede heller ikke at ha' skyndt sig så meget, – syntes vi!

Engang kørte jeg på sygebesøg lige en 8 dages tid før; – jeg kørte op mod Aadum nord for Ølgod og kom på viadukten, og så der holdt et kæmpetog med panservogne hen mod Skodsbøl holdeplads; jeg kunne tælle der var 10 og jeg skyndte mig lige at køre over broen og ned bag-

om, og netop den dag var Buller, sektionslederen, hjemme hos os, så jeg fortalte ham det i en vældig fart. Han fik sendt bud ned til Tistrup, at de skulle sprænge viadukten ved Nørreholm, men de nåede det heldigvis ikke, for det var SS'ere, viste det sig senere, og det havde ikke været særlig godt hverken for Tistrup eller Ølgod, tror jeg!